

ש. ב. נימנס, הסוהרים הסתתרו, המשטרה כחדה לפרוץ פנימה כדי להציל שערוריית שמה

טעות ומתחמקות) ...לא היו סידורי אזעקה מספיקים.
השופט עצינוני: "איך תוכננה החור מה?"
רשא: "על סמך נתונים הגיוניים."
עצינוני: "ולא על סמך ניסיון כלשהו..."

מתי מותר לירות?

המשך החקירה התברר כי חרמון צדק: הסוהרים מלאו את המוטל עליהם, לפחות לפי דרישותיהם של נציב בתי הסוהר וסגנו. לשאלות חברי הוועדה, השיב רשא: "לסוהר, הניצב על המגדל, אסור היה לירות באסירים, אפילו אם רצו לעבר היר מנאי עם לפידים ומוטות בידיהם, כל עוד לא ראה כי הם מסכנים חיי סוהר, או כל עוד לא יצאו אל מחוץ לחומות בית הסוהר הר".

בן-אהרון: "האם אסירים האוחזים במוטות עץ וברזל ובלפידים בוערים והם פורצים לבני החומה, אינם מחושים סכנה וכוונתם רק לאמור תהילים?"
רשא: "הם לא התנפלו על סוהר ולא יצאו מחצר בית הסוהר..."

לאיש מחברי הוועדה ולנוכחים באולם לא היה ספק כי אלה הם תירוצי סרק מגוחכים ועלובים. את הפירוש האמיתי ל"פקודת בתי הסוהר, הקובעת בסעיף 27(1) את החובה לירות באסיר בורח, נתנו אנשי שירות חזקים אחרים:

שלום שויליק, מנהל בתי הסוהר: "צריך להיות שלושה דברים לאדם שבא להחליטה לירות בבן-אדם: מצפון, אנושיות ורחמנות... אני לא הייתי מהסס אפילו שנית לירות... אם אני הייתי שם, הייתי אוכל אותם... בידי שלי הייתי גומר אתם..."

חיים צחר, מנהל בתי הסוהר המרכזי ברמלה ולשעבר מנהל שטה: "אני לא הייתי מהסס. הייתי נותן פקודה לפתוח באש מיד..."

אולם רשא המשיך לעמוד על שלו. הופיע תו הכללי, העלובה שבין כל העדים, ער ררה שאט-נפש אצל חברי הוועדה. אחרי שהטיל את קולר האשמה על פיקודיו, לי מרות שהודה כי "אין חיילים רעים" — יש גם רק מפקדים רעים, נאלץ גם רשא להודות כי:

רק 177 מתוך 459 אנשי שירות בתי הסוהר עברו קורסים בסיסיים קצרים לשימוש בנשק ומלוי תפקידי בטחון ראשוניים.

רוב הסוהרים אינם גרים סמוך ל"מקום שירותם, מה שמפריע להם למלא את תפקידם בעילות, גורם להתמוטטות המוראל בין אנשי השירות ולתקלות רבות בסדרי העבודה.

ראשי השירות לא הוציאו מעולם את המסקנות ממקרי הבריחה המרובים של אסירי-שטה, שאף לא באחד מהם לא הצליחו אנשי השירות והמשטרה לתפוש את הבורחים.

לא כדאי להיהרג...

רשא וחרמון ירדו מדוכן העדים על מנת לתפוש את מקומותיהם ליד שולחן הפרקליטים. כשהם אינם גורעים את עיניהם ואוזניהם משורת הסוהרים ואנשי השירות שעלו להעיד אחריהם בזה אחר זה, חרמון ורשא לא מעט להסתתר עובדות חשודות ולמתן עדויות בלתי-מדויקות, מעלי מות ומתחמקות מפי אנשי השירות, שפתחו להעיד על האמת כולה באוזני אלה היכור לים לפטרם בכל רגע מן העבודה.

על טיבם של אלה, שרשא הטיל עליהם את האחריות לבטחון בכל-שטה, בו כלאה המדינה 190 רוצחים, שודדים, מרגלים ול"ח חמיקומנו מחילות האויב, העידו הסוהרים בעצמם:

הסמל יעקב גליק, שהיה האחראי על חצר האסירים בשעה שפרצה שם ה"מרידה": "...האסיר הערבי סובחי, שהיה מ" מונה על הדלת החוצה, פתח את הדלת ושמונה עד עשרה אסירים פרצו דרכה ל" עבר חדר היומנאי. רצתי אל השער וצעקתי לאסיר סובחי שסיגר אותנו. הוא דחף את הדלת אף לא נעל אותה... בקושי הצלחנו

נשמעו. בהעדר תובע ליד הוועדה, שמתפ" קידו למיין את חומר העדויות, להכין שא" לות לחקירת שתי-עורב, לחקור בתקיפות את העדים ולהעמיד אותם על הסתירות בין עדויותיהם שלהם ובין עדויותיהם ועדויות חבריהם — נאלצו חברי הוועדה לעשות את מלאכת התובע בעצמם. התקייב בין שלושת החברים — השופט המחוזי ד"ר משה עצינוני, עורך-הדין הישיש הציוני-כללי ח"כ אברהם קליבנוב וח"כ אחדות-העבודה יצחק בן-אהרון — היה האחרון: מטר השאלות הבלתי-פוסק שבן-אהרון המטיר על כל ער, מבלי להתחשב במעמדו או ביתוסו, עשה את שלו.

ראשון נלחץ אל הקיר ד"ר צבי חרמון, אחרי שסיפר לוועדה כי השכלתו כוללת את מקצועות הרבנות, הפילוסופיה, היסטוריה, פסיכואנליזה ועבודה סוציאלית, הודה גם בשורה של עובדות אחרות, געי מות פחות:

● **הסיפורים** שנשמעו מפיו בימים הי ראשונים על מחסור בתקציב, בכוח אדם ובציוד, אינם נוגעים כלל ועיקר לכלא שטה, בו פרצה המרידה. בניגוד לסיפורי המע" שיות שלו לכתב למרחב, כי "ביום חמישי, שעות אחדות לפני המרידה, ישבתי בתל אביב עם באיכות משרד האוצר, אחד מ" פקידים הממונה על תקציבי המדינה ואמרתי לו כי אי-אפשר להמשיך יותר בעבודה ס" דירה. אמרתי לו שיש מחסור משוער בכוח אדם והפקיד השיב: אין לנו כסף. דרשתי ממנו למסור את דירשתי לממונים עליה..."

— הודה חרמון באוזני הוועדה, אחרי שבוע ימים בלבד, כי בכלא שטה היה רק סוהר אחד פחות מן התקן שהוא עצמו דרש לאותו כלא.

● מאז שנת 1953 לא התלונן חרמון באוזני השר שיטרת על כלא שטה ומגרי עותיה, או על בעיותיו המיוחדות.

● בארץ ישנם ששה בתי כלא ואף לא אחד מהם אינו מתאים לתפקידו — גם על כך לא התלונן מעולם באוזני השר הממונה עליו.

● הוא עצמו מחוסר, "השכלה בעניני ארגון ובטחון" ואילו סגנו, רביסרן לשעבר, בצבא הקבע, לא התפנה מעולם לעניני בטחון מש.

● ועדת התקן של שירות בתי הסוהר קבעה, על דעת עצמה, את כלא-שטה כי מקום הכלא המרכזי למסתגנים. אף לא אחד מגורמי הבטחון הממלכתיים לא התערב ב" החלטה זו, פרט לאי-הסכמתם של שירותים אלה להקים את הכלא למסתגנים בנגב המרבי.

● **ני לעדים** היה סגן הנציב אברהם רשא. בהתעלמו כללי מדברי הממונה עליו, שסיפר רק שבוע אחד קודם לכן כי "כל הסוהרים עשו את חובתם בלי יוצא מן הכלל", מיהר רשא להטיל את האשמה על כל אדם — מתוך לו עצמו: "לדעתי היו 14 הסוהרים שבשטה, עשויים לשנות את אופי המרד, ואולי לבלמו לאחר הגל הראשון, אילו היה כל אחד עומד על משמרתו ולו פעלו לפי ההוראות הקבועות, ובאומץ-לב ובשיקול עצמי..."

● **ח"כ בן-אהרון:** "האם יש להטיק מ" דבר, כי אתה מטיל את האשמה העיקרית על הסגל המקומי?"

רשא: "אם כי לא בדקתי לגמרי את המצב ביום המרידה, הרי לפי הערכתי — כן..."

● **בן-אהרון:** "האם חשבתם על אפשרות של ניסיון שיעשה מבחץ לשחרר בכוח את האסירים משטה, והאם היה הסגל יכול לעמוד בהתקפה זו?"

רשא: "עמדנו לא אתה בקשר עם גורי מים בסחוניים בשאלה זו, והרגיעו אותנו כי דבר כזה אינו עלול לקרות ואם יהיה משהו כזה — יספיק להזהיר אותנו. הי סידורים והסגל במקום לא היו מספיקים כדי לעמוד במקרה של התקפה מבחץ..."

● **בן-אהרון:** "מה היו סידורי האזעקה בכלא?"
רשא: (אחרי היסוסים, תשובות מקר-

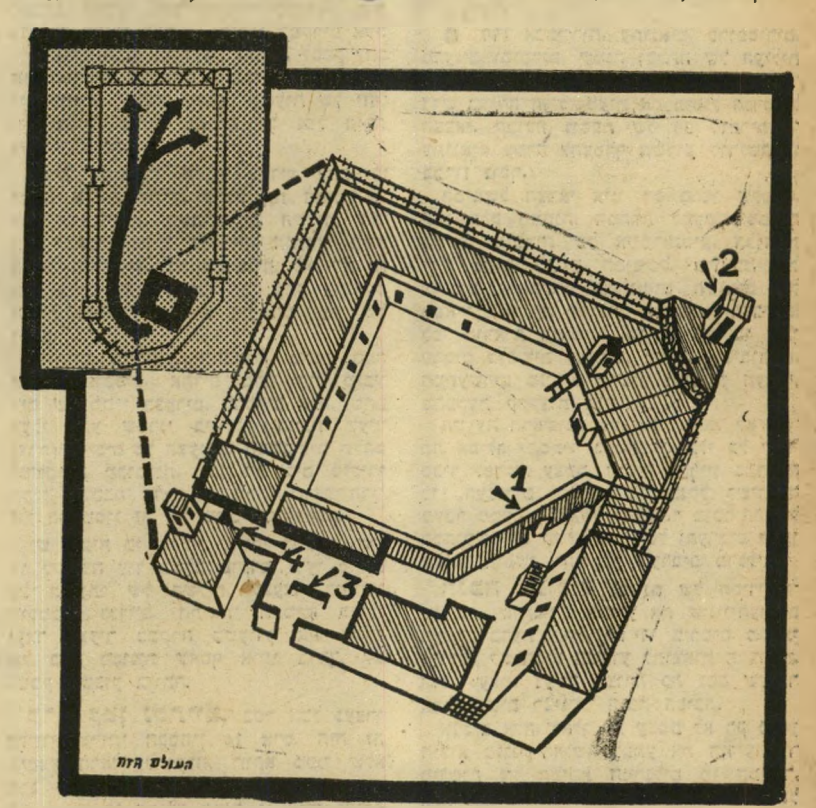
טרה על המגרעות והלקויים של כלא שטה בשנת 1953...
הגילויים היו מסמרי שער. היושבים ב" אולם המשפטים הגדול, בו שמעה ועדת החקירה את העדויות, לא ידעו אם לחזק צחוק גדול ופרוע או לטמון ראשם עמוק בחול, מעשה בתי-ענה. טוראים שבקהל ופשוטיהם שבו לא האמינו למישמע אורי גיהם. קציני משטרה וצבא, פרקליטים ועס" קני ציבור, העדיפו להסתלק מן המקום, לנסות ולהאמין כי מה ששמעו לא היה אלא חלום-בלהות.

מה שהושמע במשך עשרת הימים הראשון גים של חקירת שפעי-שטה היה מספיק כדי למלא גליון אישום נורא, בן מאות ואלפים סעיפים, נגד שורה ארוכה של פקידים בכי רים ושרים נבחרים במדינת ישראל, כשי בראשם: ראש המשטרה ושר הבטחון, שהיה ממונה על לכידתם, תפיסתם והעמדתם לדין של המסתגנים, כשם שהוא ממונה לפי ח" לט"עצמו על שירותי הבטחון הבלתי יעיר לים; שר המשטרה חסר המעש והידיעות על הנעשה במשרדו; המנהל הכללי של משרד המשטרה שזכויותיו וסמכויותיו דומות לשר; נציב שירות בתי הסוהר וסגנו.

סעיפי האשמה שעדישטה סיפקו עד היום נגד כל אלה, בחומר העדויות שהצטבר: עבירה על חוק העבירות נגד המדינה, שי העונש המקסימאלי עליה הוא עונש-מיתה; רשלנות פושעת; שותפות לפשע ומאות סעי פים אחרים, שתקנון שירות המדינה ופקודת בתי הסוהר קובעים במפורש כי העובר עליהם דינו מאסר ופיטורים מן השירות.

כלי סידורי אזעקה

● **תירות ונסיון** למסור עדות שקר ציינו כבר את העדויות הראשונות ש

מפה זו של החצר הפנימית בכלא-שטה מסבירה את אחריותם הפושעת של האחראים לבלא, החל ממפקדו וכלה בנציב בתי הסוהר וסגנו. העמדה מס' 2, שבפינה הימנית העליונה של החצר הפנימית, אינה שולטת על הדלת של החצר הפנימית המצויה במספר 1. אף-על פייכן הוסף שומר מזויין במקלע, שהוא עצמו לא ידע כיצד להשתמש בו, לשמור בעמדה זו, שהוקמה כדי לצפות ממנה את הדלת שנמצאה בשעתו ממולה. המספר 3 מסמן את מקומו של היומנאי והמספר 4 את מחסן הנשק. האסירים המורדים עברו דרך הדלת מספר 1, שמפי תחה היה מצוי דרך-קבע בידי אחד האסירים, הגיעו למספר 3, הרגו את היומנאי שהגיע למקום רק אחרי שהם הגיעו אליו, ושרדו את מחסן הנשק. במפה הכללית, בפינה השמאלית העליונה, בה נראה שטח בתי הסוהר כולו, מסומנים היצי הבריחה של האסירים, שמהיר מיר אלקי החומה הבלתי מגודרים ואל הגבול הצפוני-מזרחי של מכנה בתי הסוהר, שהיה תחום עלידי גדריתיל גבוהה ודקה בלבד.